

# **Taide tarjolle, kulttuuri kaikille**

Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan  
ehdotus toimenpideohjelmaksi  
selkokielellä

Alkuteos: *Taide tarjolle, kulttuuri kaikille.*  
*Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi.*  
Opetusministeriön julkaisuja 2004:29, ISBN 952-442-819-9,  
ISBN 952-442-820-2 (pdf), ISSN 1458-8110.

Selkokielelle mukauttanut Pertti Rajala.



OPETUSMINISTERIÖ  
*Undervisningsministeriet*  
MINISTRY OF EDUCATION  
*Ministère de l'Éducation*

Opetusministeriö  
Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta  
Meritullinkatu 10, Helsinki  
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri>  
<http://www.minedu.fi/opm/hankkeet/vammaisetjakulttuuri/tekstit.html>

## Sisällys:

Tavoitteena yhteiskunta, jossa kaikilla on mahdollisuus osallistua .....	7
Mitä on saavutettavuus? .....	8
Miten saavutettavuus toteutuu taiteessa ja kulttuurissa? .....	17
Saavutettavuus ja lapset ja nuoret.....	28
Miten valtio, kunnat ja Raha-automaattiyhdistys voivat edistää kulttuurin saavutettavuutta ja vammaisten kulttuuritoimintaa? .....	30
Toimikunnan jäsenet.....	39



## Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta

Tämä esite on selkoversio  
Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan  
toimenpideohjelmasta.

Toimikunnan tehtävänä on toimia  
opetusministeriön asiantuntijaelimenä  
niissä kysymyksissä, jotka liittyvät  
vammaisten ihmisten kulttuuritoimintaan ja  
kulttuurin saavutettavuuteen.  
Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan tuli  
tehdä myös ehdotus toimenpideohjelmaksi  
kulttuurin saavutettavuuden lisäämiseksi  
julkisissa taide- ja kulttuurilaitoksissa.

Opetusministeriö asetti toimikunnan vuonna 2003  
ja sen toiminta päättyi vuoden 2005 lopussa.

Toimikunnan jäsenet, varajäsenet ja sihteerit  
on lueteltu esitteen lopussa.

Ehdotuksessaan toimikunta esittää  
käytännönläheisiä ohjeita, joilla  
voidaan parantaa taide- ja kulttuuritarjonnan  
saavutettavuutta.

Toimikunta tekee ehdotuksia  
myös vammaisten ihmisten oman  
luovan toiminnan edistämiseksi.

Ehdotuksessa keskitytään taiteen ja kulttuurin  
saavutettavuuteen nimenomaan  
vammaisten ja viittomakielisten  
ihmisten näkökulmasta.

Ehdotukset on suunnattu  
kaikille taide- ja kulttuurilaitoksille  
ja kulttuurin alan toimijoille.

Ehdotuksia tehdään myös julkishallinnolle,  
lähinnä opetusministeriölle,

sosiaali- ja terveysministeriölle sekä kunnille.  
Vammaisjärjestöillä on tärkeä tehtävä  
vaatia ja valvoa ehdotusten toteuttamista.

Yleiskielisen julkaisun lopussa on sanasto,  
johon on kerätty muutamia tärkeimpiä  
käsitteitä ja selitetty ne.  
Yleiskielisessä julkaisussa on myös  
kaksi liitettä.  
Ne ovat esteettömyyden tarkistuslista  
ja lyhyt tarkistuslista tapahtumajärjestäjille.  
Esteettömyyden tarkistuslistaa  
kulttuuripalvelujen tarjoajat ja taidelaitokset  
voivat käyttää, kun ne kartoittavat  
oman toimintansa saavutettavuutta.  
Tapahtumien järjestäjille suunnatun  
kysymyslistan avulla voi  
tarkistaa nopeasti, miten  
tapahtuman saavutettavuutta voisi parantaa.

Yleiskielisen toimenpideohjelmanehdotuksen ja  
tarkistuslistat voi lukea ja  
tulostaa opetusministeriön  
verkkosivuilta osoitteessa  
<http://www.minedu.fi/opm/hankkeet/vammaisetjakulttuuri/tekstit.html>  
Tekstit ovat tarjolla  
Word- ja pdf-muodoissa.

Toimikunnan jäsen Pertti Rajala on laatinut  
tämän selkokiehisen esitteen tekstin  
toimikunnan muistiosta.  
Selkokeskuksen johtaja Hannu Virtanen  
ja suunnittelija Leealaura Harjunpää ovat  
antaneet asiantuntija-apua tekstin mukauttamisessa.  
Siitä suuret kiitokset heille!

Toimikunta on hyväksynyt toimenpideohjelman  
selkokiehisen esitteen kokouksessaan 22.9 2004.

Toimikunta luovutti ehdotuksensa toimenpideohjelmaksi  
opetusministeriön käyttöön 22.10.2004.

## **Tavoitteena yhteiskunta, jossa kaikilla on mahdollisuus osallistua**

Jokaisella ihmisellä on oltava oikeus valita,  
millaiseen kulttuuritoimintaan hän osallistuu.  
Vammaisuus ei saa vaikuttaa  
mahdollisuuksiin osallistua kulttuuritoimintaan.

Vammaisen ihmisen vamma on  
yksi ominaisuus muiden joukossa.  
Vasta esteellinen ympäristö tekee  
vammaisuudesta poikkeavaa ja erityistä.  
Yhteiskunnan ja yhteisen ympäristömme tulee  
olla sellainen, että taiteesta ja kulttuurista  
voi nauttia jokainen.  
Tällaista ympäristöä kutsutaan  
saavutettavaksi ympäristöksi.

Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät  
yhteiset kokemukset ovat tärkeitä kaikille.  
Vammaisen tai viittomakielisen ihmisen  
on myös voitava hyödyntää  
ja ilmaista omaa luovuuttaan.  
Hänellä tulee olla mahdollisuudet  
hankkia taiteen alan ammatillinen pätevyys  
ja löytää taiteen tekemisestä itselleen ammatti.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus  
koskettaa kaikenikäisiä ihmisiä.  
Taide-elämyksiä on tärkeää saada  
jo lapsena, sillä taiteen tarjoamat kokemukset  
auttavat lasta entistä paremmin  
ymmärtämään itseään ja ympäristöään.

Tämä ohjelma ja sen monet ehdotukset  
haastavat kulttuuripalvelujen tuottajat  
mukaan tärkeään kehitykseen:  
toteuttamaan inklusiota eli mukanaoloa.

Näin olemme omalla toiminnallamme rakentamassa yhteiskuntaa, jossa kaikilla on tasavertaiset mahdollisuudet osallistumiseen ja elämyksiin yksilöiden vammaisuudesta tai muista erilaisista ominaisuuksista riippumatta.

## **Mitä on saavutettavuus?**

Yhteisen ympäristömme tulee olla sellainen, että jokainen voi nauttia taiteesta ja kulttuurista. Jokaisella on myös oltava mahdollisuus tehdä itse taidetta. Ympäristö ei myöskään saa estää ketään saamasta ammattia taiteen tai kulttuurityön piiristä. Ympäristöä, jossa taiteen ja kulttuurin kokeminen ja itse tekeminen on jokaiselle mahdollista, kutsutaan saavutettavaksi ympäristöksi.

Hyvä saavutettavuus tuo kulttuuripalvelut kaikkien ulottuville. Se tarjoaa mahdollisuuden osallistumiseen ja elämyksiin yksilöiden vammaisuudesta tai muista erilaisista ominaisuuksista riippumatta.

Saavutettavuus syntyy, kun poistamme toimintaympäristöstämme liikkumisen, näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen esteitä.

Brita Nummi kirjoittaa kulttuurikohteen saavutettavuudesta *Selkouutiset*-lehdessä:  
- Miksi opas kertoo niin paljon vuosilukuja?  
Käynti Turun tuomiokirkossa oli elämyksellinen, mutta herätti paljon kysymyksiä.  
Miksi esitteiden teksti oli pientä ja vaikeaselkoista?



Nummi toivookin, että kaikissa Suomen museoissa ja kirkoissa olisi selkeät opastetekstit. Lisäksi hän ehdottaa, että opas voisi kertoa asioista eri tavalla, kun hän huomaa, että kaikki eivät jaksaa kuunnella.

### **Saavutettavuuden osatekijät**

Jotta taide-elämys tai kulttuuritilaisuus olisi kaikille saavutettava, täytyy sen täyttää muutamia perusehtoja.

Siksi saavutettavuus on jaettu kahdeksaan osa-alueeseen.

### **Asenteellinen saavutettavuus**

Asenteellinen saavutettavuus on ehkä kaikkein tärkein osa-alue, koska sillä voitetaan monia muita esteitä.

Se tarkoittaa sitä, että palvelujen järjestäjät asennoituvat niin, että kaikki voivat käyttää heidän palvelujaan. Tällöin he myös hankkivat tietoa, miten he voivat toteuttaa palvelunsa saavutettavasti eli sillä tavalla, että kaikki voivat niitä käyttää.

### **Fyysinen saavutettavuus**

Fyysinen saavutettavuus tarkoittaa esimerkiksi tasaisia kulkureittejä, riittävän suuria hissejä, liikkumisesteisille soveltuvia wc-tiloja ja pyörätuolipaikkoja katsomoissa. Rakennuksien suunnittelussa ja peruskorjauksessa

tulee huomioida sekä yleisö että esiintyjät.  
Molemmat tarvitsevat esteettömiä tiloja.  
Ei riitä, että pääsee taloon sisälle pyörätuolilla,  
vaan liikkumaan täytyy päästä omatoimisesti  
myös rakennuksen sisällä.

Kulkureiteille oikein suunniteltu valaistus  
helpottaa liikkumista.  
Lattioissa voi käyttää värejä.  
Tämä auttaa heikkonäköisiä  
löytämään reitin.  
Kulkuväylään voi tehdä myös erilaisen pinnan.  
Näin se toimii kosketuksen avulla  
tunnistettavana opasteena vaikeasti heikkonäköisille  
tai sokeille ihmisille.  
Kulkureitin turvallisuutta parantaa myös kaide,  
jota pitkin voi kuljettaa kättä tai johon voi nojata.

Pyörätuolia käyttävien katsojien paikat tulee  
sijoittaa katsomoon eri puolille salia, jotta  
liikuntavammaiset voivat valita  
haluamansa paikan salista.

Kulttuuritilaisuuksissa on myös oltava  
apuvälineitä, jotka helpottavat  
yleisön liikkumista.

### **Saavutettavuus eri aistien avulla**

Saavutettavuus eri aistien avulla  
tarkoittaa sitä, että erilaisiin kohteisiin  
voi tutustua käyttämällä eri aisteja.  
Se palvelee erityisesti  
näkövammaisia, huonokuuloisia, kuuroja,  
kuurosokeita ja viittomakielisiä ihmisiä.

## Näkeminen

Selkeät kulkuopasteet ja isokokoiset, taustastaan erottuvat tekstit auttavat jokaista ihmistä.

Näkövammaisille ne helpottavat rakennuksen käyttöä ja lisäävät turvallisuutta.

Tekstitykset elokuvissa ja videoissa, kohokartat ja kuvien käyttö kulkuopasteissa ovat näkövammaisten lisäksi hyödyllisiä kaikille.

Jos katsomo halutaan pitää pimeänä tai himmeästi valaistuna ennen esityksen alkua, on varmistettava, että hitaasti liikkuvat, heikosti näkevät, liikuntavammaiset ja näkövammaiset ihmiset ohjataan turvallisesti paikoilleen.

Kaiken kaikkiaan tilat, joissa yleisö liikkuu, on hyvä valaista harkiten ja käyttää niissä selkeitä opasteita.

## Kuuleminen

Helppointa on käyttää yksinkertaisia työkaluja, kuten kynää ja paperia, kyllä/ei -kortteja sekä kuvakansiota. On myös hyvä, että asiakaspalvelutyötä tekevät ihmiset tuntevat selkokielen periaatteet.

Viittomakieliset tarvitsevat kielen tulkkausta. Lisäksi on tarpeen tarjota kuvia ja myös tekstitystä. On myös varauduttava viittomakielen tulkkauksesta syntyviin kustannuksiin.

Kuvailutulkkaus tarkoittaa jonkin kohteen, esimerkiksi taideteoksen, suullista kuvailua ihmiselle, joka tarvitsee näkemisen tueksi sanallista kuvailua.

Kuvailutulkausta voi tehdä yleiskielen lisäksi myös selkokielellä.

Näin se auttaa monia ihmisiä.

Tavoitteena on, että kulttuuritoimijat ja taidelaitokset tarjoavat kuvailutulkausta säännöllisesti esimerkiksi teatteri- tai elokuvaesityksissä sekä kuvailevia opastuksia museoissa ja näyttelyissä.

Kuuroutuneet ja huonokuuloiset ihmiset tarvitsevat huulitaluvun tukena viitottua puhetta eli puhekielen mukaista viittomista. Myös he hyötyvät tekstityksestä.

Induktiosilmukka tai muu äänensiirtojärjestelmä auttaa kuulokojeen käyttäjiä.

Uusiin rakennuksiin induktiosilmukka tai muu äänensiirtojärjestelmä tulee asentaa rakentamismääräysten mukaisesti, mutta vanhoihin rakennuksiin se voidaan lisätä jälkikäteen.

### **Tiedollinen saavutettavuus**

Tiedollista saavutettavuutta on kaikki ymmärtämisen helpottaminen.

Tieto on saavutettavaa silloin, kun jokainen pystyy ymmärtämään sen sisällön.

Tiedollista saavutettavuutta parannetaan esimerkiksi käyttämällä selkokieltä.

Myös kuvat sekä mahdollisuus kokeilla ja koskettaa helpottavat ymmärtämistä.

Kulttuuritilaisuuksien tiedotusmateriaali ja mainokset sekä muu esityksestä kertova materiaali on oltava saatavissa myös selkokielistä.

Monen vammaisryhmän kohdalla ennakoon järjestetty tutustumistilaisuus helpottaa keskittymistä varsinaiseen tapahtumaan. Tutustumiskäynnin yhteydessä voi samalla tiedottaa kulttuurilaitoksen palveluista.

### **Tiedottamisen saavutettavuus**

Tiedottamisen saavutettavuus tarkoittaa sitä, että tieto tavoittaa erilaiset ihmiset. Tiedottamisen sisältö on riittävän monipuolinen ja antaa tietoa kohteen saavutettavuudesta. Tiedottamisen saavutettavuus tarkoittaa esimerkiksi esitteitä, joissa on selkeät kuvat ja joissa käytetään ymmärrettävää kieltä. Tarpeen mukaan on tiedotuksessa käytettävä viittomakieltä ja selkokieltä. Internetin sivut on tehtävä sellaisiksi, että myös näkövammaiset voivat niitä lukea. Tarpeen mukaan ne on toteutettava myös selkokielistä.

Tiedotusmateriaalin pitää soveltua näkövammaisille, huonokuuloisille ja viittomakielisille sekä ihmisille, joilla on ymmärtämisen vaikeuksia. Tämä onnistuu tarjoamalla materiaalia äänitteenä, isokirjoituksena, pistekirjoituksena sekä selkokielistä ja kuvitettuna. Mikäli tiedotusmateriaalia on saatavilla lippumyymälässä, sen tulee olla helposti löydettävissä. Mainoksissa, esitteissä ja opasteissa voi myös käyttää kuvia ja symboleja, esimerkiksi Bliss- tai pictogram-merkkejä.

Tiedottaminen on hyvä suunnata suoraan eri vammaisryhmille. Jos kulttuuritapahtumassa järjestetään esimerkiksi viittomakielen tulkkaus, siitä on hyvä tiedottaa viittomakielisten järjestöille.

## Taloudellinen saavutettavuus

Taloudellinen saavutettavuus tarkoittaa sellaisia pääsylippujen ja muiden palveluiden hintoja, joihin mahdollisimman monella on varaa.

Monet erityisryhmät, kuten opiskelijat, eläkeläiset ja työttömät, saavatkin jo useimmissa taidelaitoksissa ja kulttuuritilaisuuksissa alennuksen pääsymaksuihinsa. Vammaiset ihmiset saavat alennuksen, jos kuuluvat joihinkin edellä mainituista ryhmistä.

Alennuksen myöntäminen pelkästään vammaisuuden perusteella ei ole tavoiteltavaa, koska kaikki vammaiset ihmiset eivät ole pienituloisia. Vammaisuuden osoittaminen voi myös olla syystä tai toisesta hankalaa.

Jotta vammaisen ihminen voi osallistua tasavertaisesti esimerkiksi kulttuuritapahtumiin, hän tarvitsee usein toisen ihmisen apua.

Avustajaa tarvitsevat ihmiset ovat useimmiten liikkumisesteisiä ihmisiä, esimerkiksi pyörätuolin käyttäjiä. He voivat olla myös näkövammaisia ihmisiä, jotka tarvitsevat opasta liikkumisessa tai kuvailutulkkauksista. Huonokuuloiset, viittomakieliset, kuurosokeat tai puhevammaiset voivat tarvita osallistumiseen tulkkia. Kehitysvammaiset ihmiset voivat tarvita ohjaajan tai tukihenkilön apua osallistuessaan kulttuuritilaisuuteen.

Toisinaan vammaisen ihminen joutuu maksamaan myös avustajansa pääsylipun. Tämä voi estää vammaista osallistumasta tilaisuuteen. Tällä hetkellä käytännöt vaihtelevat.

Jotkut kulttuuripalveluiden tuottajat eivät peri avustajalta pääsymaksua, jotkut antavat avustajan pääsymaksusta alennuksen ja jotkut vaativat avustajan lipusta täyden hinnan. Jos vammaisen ihminen joutuu maksamaan avustajansa sisäänpääsyn, hän joutuu vammaisuutensa vuoksi eri asemaan maksaessaan kaksinkertaisen hinnan osallistumisestaan.

Avustajan, oppaan, tulkin, ohjaajan tai tukihenkilön tuleekin päästä avustettavansa mukana kulttuuritilaisuuksiin ilmaiseksi.

### **Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus**

Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus tarkoittaa sellaisia esityksiä, näyttelyjä ja tapahtumia, jotka kiinnostavat myös erilaisia kohderyhmiä, kuten vammaisia ja monia vähemmistöryhmiä, esimerkiksi maahanmuuttajia.

Museoissa ja teattereissa on oltava esillä myös vammaisten taiteentekijöiden taidetta. Parhaimmillaan vammaisuutta käsittelevä taide vahvistaa vammaisen katsojan omanarvontuntoa ja lisää vammattoman katsojan ymmärrystä vammaisuudesta. Tällainen taide täytyy toteuttaa vammaisten omasta näkökulmasta. Museoiden tulee tallentaa ja esittää myös vähemmistöjen, kuten vammaisten historiaa.

Erityisesti vammaisille lapsille ja nuorille on tarjottava kulttuuripalveluja. Ne on toteutettava siten, että vammaiset voivat osallistua taide- ja kulttuurielämyksiin muiden ikätovereittensa kanssa.

Perustelluista syistä voidaan järjestää myös erityisesti vammaisille lapsille tai nuorille suunnattuja tilaisuuksia. Vammaisten lasten kasvua tukemaan tarvitaan myös taidekasvatusta.

### **Päätöksenteon saavutettavuus**

Päätöksenteon saavutettavuus tarkoittaa avointa päätöksentekoa, johon kaikilla, joita asia koskee, on mahdollisuus vaikuttaa. Hyvään saavutettavuuteen liittyy myös ulkopuolisten kuuleminen.

Tätä on esimerkiksi se, että palvelujen käyttäjiltä saatu palaute käsitellään asiallisesti ja toivotut uudistukset toteutetaan mahdollisuuksien mukaan.

Päätöksenteon saavutettavuuteen liittyy myös se, että tehtyjen päätösten perustelut ovat avoimesti kaikkien tiedossa.

### **Toimintasuunnitelma saavutettavuudesta**

Jotta saavutettavuuden parantamisessa voidaan edistyä, saavutettavuudesta tulee tehdä toimintasuunnitelma. Saavutettavuuden täytyy myös näkyä kulttuuritoimijoiden ja taidelaitosten omissa toiminta- ja taloussuunnitelmissa. Parannuksille on laadittava aikataulu ja niiden toteuttamiselle on nimettävä vastuuhenkilöt. Henkilökunnan kouluttautuminen saavutettavuuskysymyksiin on tärkeää. Samoin on pidettävä yhteyttä eri vammaisryhmiin.



## **Miten saavutettavuus toteutuu taiteessa ja kulttuurissa?**

Seuraavaksi kerrotaan, miten saavutettavuutta voidaan parantaa eri taiteenaloilla.

### **Kirjallisuus**

Jokaisessa Suomen kunnassa on kirjasto. Siksi kirjallisuus on yksi saavutettavimmista taiteenaloista.

Erityisryhmille on olemassa monenlaista kirjallisuutta: selkokirjoja, koskettelukirjoja, äänikirjoja, pistekirjoja ja isotekstisiä kirjoja. Yhdessä kirjassa voi hyödyntää useita saavutettavia muotoja: esimerkiksi selkokirja voi olla myös isotekstistä. Yleiskielisiä kirjoja voidaan myös mukauttaa selkokielisiksi.

Kehitysvammaliiton yhteydessä toimii Selkokeskus. Se palvelee kaikkia selkokielen kohderyhmiä ja vastaa selkokirjallisuuden tiedotustoiminnasta Suomessa. Selkokeskuksen kautta voi tilata selkokirjoja.

Valtion talousarviossa on määräraha selkokielen kirjallisuuden edistämiseen. Siitä jaetaan avustuksia ja apurahoja selkokirjojen kirjoittajille, mukauttajille kustantajille ja kuvittajille sekä myönnetään tukea alan tutkimustyöhön ja tiedotustoimintaan.

Nykyisin tuen jakamisesta vastaa  
Selkokeskuksen yhteydessä  
toimiva selkokirjatyöryhmä.

Apurahojen ja avustusten avulla  
ilmestyy noin 10 selkokirjaa vuodessa.

On tärkeää, että laadukkaiden selkokirjojen  
tuotanto turvataan jatkossakin  
valtion tuen avulla.  
Selkokirjojen lisäksi tukea tulisi myöntää  
myös muille saavutettavan kirjallisuuden lajeille.

Selkokeskus voisi perustaa  
erityisen selkokirjan päivän.  
Näin selkokirjallisuus saisi  
lisää julkisuutta.  
Päivän vietto toteutettaisiin yhteistyössä  
valtakunnallisten ja paikallisten järjestöjen,  
alueellisten taidetoimikuntien  
ja kirjastojen kanssa.

Toistaiseksi selkokielen teoriaa ja sovellutuksia  
on tutkittu vain vähän.  
Suomalaisen selkokielen periaatteista  
on olemassa joitakin yliopistollisia tutkimuksia,  
mutta myös uutta tutkimusta tarvitaan.

Selkokirjat tulee kirjastossa sijoittaa omaan  
helposti löydettävään hyllyynsä, koska  
selkokirjojen käyttäjät eivät aina ole  
kokeneita kirjaston käyttäjiä.  
Näin selkokirjat on helppo löytää kirjastosta.  
Samalla myös kirjaston henkilökunnan tiedot  
selkokirjoista pysyvät ajan tasalla.  
Aikuisten selkokirjahyllyä ei tule sijoittaa lasten osastolle,  
vaan helposti havaittavaan paikkaan kirjastossa.  
Myös muut erityisaineistot on  
kirjastoissa pantava esille selkeästi.

Kirjastot ovat ottaneet toiminnassaan huomioon myös lukivaikeudet ja tarjoavat tukeaan erilaisille oppijoille. Joihinkin kirjastoihin on perustettu tiedotuspisteitä ja kohtaamispaikkoja erilaisille oppijoille yhdessä heidän paikallisten yhdistystensä kanssa.

Celia – Näkövammaisten kirjasto palvelee kaikkia lukemisesteisiä, esimerkiksi heikkonäköisiä, kuurosokeita, afaatikkoja, kehitysvammaisia, lihastautia sairastavia sekä erilaisia oppijoita. Se on valtion kirjasto ja toimii valtakunnallisesti. Kirjaston kokoelmiin kuuluu äänikirjoja, pistekirjoja ja muuta erityisaineistoa. Sieltä saa myös selkokirjoja äänikirjoina.

## **Esittävät taiteet**

Esittäviä taiteita ovat esimerkiksi teatteri ja ooppera. Tärkein esittäviä taiteita yhdistävä tekijä on tilankäyttö: pääsääntöisesti esitystilaa käytetään siten, että yleisö on paikoillaan katsomossa ja seuraa esitystä kasvot kohti esiintymislavaa. Esittävinä taiteina tässä käsitellään musiikkia, teatteria ja elokuvaa. Ohjeet ja toimenpide-ehdotukset soveltuvat myös esimerkiksi luentotilaisuuksiin ja muiden kulttuuritapahtumien järjestämiseen.

## Liikkuminen

Esityksen järjestäjän on kiinnitettävä huomiota siihen, miten pyörätuolipaikat on sijoitettu katsomoon. Pyörätuolipaikalta pitää voida nähdä esiintymislavalle tai valkokankaalle yhtä hyvin kuin muualtakin katsomosta.

Pyörätuolipaikkoja tulee olla eri puolilla katsomoa, jotta myös pyörätuolilla liikkuvalla ihmisellä on valinnanvaraa.

On muistettava, että pyörätuolia käyttäviä ihmisiä saattaa olla salissa useampia kuin yksi, ja he kuuluvat mahdollisesti, mutta eivät välttämättä samaan seurueeseen.

Tarjolla on oltava myös vaihtoehtoisia tuoleja, jos salin tavalliset penkit eivät syystä tai toisesta sovi vammaisille. Siirrettäviä istuimia tulee olla tarjolla mahdollisille avustajille ja tulkeille, jotta he pääsevät asettumaan sopivasti.

Esitystilassa on oltava wc myös pyörätuolia käyttäville katsojille.

Opas-, kuulo- ja avustajakoirille on oltava tilaa salissa käyttäjänsä läheisyydessä.

### Näkeminen

Näkövammaisen ihminen pystyy seuraamaan esitystä paremmin, jos hän voi tutustua näyttämöön ja lavasteisiin ennakolta. Tämä auttaa hahmottamaan ja seuraamaan esityksen kulkua.

Jos esimerkiksi näytelmä tai ooppera tekstitetään, tulee huolehtia, että tekstiä on mahdollisimman helppo lukea: tekstin ja taustan välisen värieron tulee olla mahdollisimman suuri ja kirjaimien isokokoisia.

Valaistussuunnittelu on keskeinen osa esitystä. Näkövammaisten kannalta on tärkeää, että vältetään esimerkiksi katsomon häikäisemistä, vilkkuvia valoja ja tarpeetonta hämäryyttä, jollei teoksen tai esityksen taiteellinen sisältö kärsi siitä. Näkövammaisen esiintyjä saattaa myös tarvita erityistä lisävalaistusta esimerkiksi nuottien lukemista varten.

### Kuuleminen

Rakentamista koskevat määräykset velvoittavat rakentamaan uusien rakennusten tiloihin induktiosilmukan tai muun äänensiirtojärjestelmän. Äänensiirtojärjestelmän olemassaolosta tulee myös tiedottaa.

Esitys on saavutettava huonokuuloisten ja kuurojen ihmisten kannalta, jos puhe- tai lauluosuudet tarjotaan myös tekstinä. Esitys voidaan tekstittää tekstityslaitteella tai kirjoitustulkkauksena. Tekstissä tulee käyttää tarpeeksi suurta pistekokoa, jolloin se palvelee myös näkövammaisia ihmisiä.

Viittomakielen tai viitotun puheen tulkkaus tai kokonaan viittomakielinen tilaisuus edellyttää tilalta hyvää valaistusta. Tulkkausta seuraavan yleisön kannalta tulkin tulee olla hyvin nähtävissä, mutta valaistus ei kuitenkaan saa häikäistä tulkkia. Valojen suunnittelusta kannattaa keskustella esimerkiksi viittomakielisten kanssa.

## Ymmärtäminen

Esityksistä on oltava tarjolla kirjallista materiaalia. Sitä on oltava yleiskielisen version lisäksi selkokieleisenä ja kuvilla tuettuna sekä isokirjoituksena tai pistekirjoituksena. Tietoa voi olla tarjolla myös äänitteenä. Monessa tapauksessa esitysten tekstitys tekstityslaitteella tai kirjoitustulkkauksen avulla helpottaa ymmärtämistä. Kuvailutulkkauksen tapaan esitys voidaan myös selostaa selkokielelle sen kuluessa.

Esityksiä, joissa teksti tai puhe on keskeistä, on mahdollista mukauttaa yleiskielestä selkokielelle ja esittää ne selkokieleisinä. Ainakin teatteriteksteille näin on jo tehtykin. Myös suoraan selkokielellä kirjoitettuja näytelmätekstejä on olemassa, tosin niitä on toistaiseksi melko vähän.

## **Kuvataide, rakennustaide ja museot**

### Liikkuminen

Näyttelyjen kulkuväylät on pidettävä riittävän leveinä. Leveysuusitus on 140 cm. Esineiden tai teosten katselu tulee olla mahdollista eri korkeuksilta. Niiden suunnitteluun kannattaa ottaa mukaan lasten, lyhytkasvuisten ihmisten ja pyörätuolin käyttäjien näkökulma. Sama pätee myös tekstien ja opasteiden sijoitteluun.

Näyttelytiloissa pitää olla mahdollisuus istumiseen. Istuimien tulee olla eri korkuisia.

Pelkät matalat penkit eivät riitä, vaan tarvitaan myös suhteellisen korkeita istuimia, joiden istuinkorkeus on 50–55 cm.

Jos esteetöntä ja turvallista liikkumista kohteen luo on hyvin vaikea järjestää, on asiasta kiinnostuneen ihmisen voitava tutustua siihen muulla tavalla.

Tämä voi tapahtua vaikkapa tietokoneen avulla, esimerkiksi kotona Internetin välityksellä tai museossa.

Hyviä esimerkkejä ovat niin kutsutut virtuaalimuseot ja verkkogalleriat. Virtuaalinen esittely tarkoittaa kohteen esittelyä cd-romien, dvd-levyjen tai Internetin verkkosivujen avulla.

Tämä on erityisen tarpeellista kohteista, joita ei mitenkään voida muokata fyysisesti saavutettaviksi.

### Näkeminen

Näyttelyissä ja museoissa on tarjottava näkövammaisille kosketeltavia kohteita sekä äänimaailmaa.

Esimerkiksi nykytaide antaa hyviä mahdollisuuksia kokea taide monen aistin välityksellä.

Iso- tai pistekirjoituksella tarjottu tieto näyttelyistä on helposti toteutettava palvelu.

Kohteen valaistus on hyvä suunnitella ja toteuttaa huolellisesti.

### Kuuleminen

Jos näyttelytilassa kaikuu, se voi häiritä kuuntelijoita opastetulla kierroksella.

Kaikuminen voidaan poistaa kunnostamalla tila.

Esimerkiksi Kuulonhuoltoliitto ry:stä saa tietoja, miten tilasta saadaan soveltuva huonokuuloisille.

Induktiosilmukasta on apua kuulolaitetta käyttäville ihmisille myös näyttelytiloissa ja opastetuilla kierroksilla, mikäli opas puhuu mikrofoniiin. Induktiosilmukka voidaan liittää myös näytteillä oleviin teoksiin tai näyttelyn laitteisiin, jotka tarjoavat tietoa äänitteiden avulla.

Museo tai muu näyttelypaikka voi tiedottaa mahdollisuudesta tilata viittomakielelle käännettyjä opastuksia ja varautua kustantamaan tulkkauksen. Viittomakielen tulkki kääntää oppaan puheen viittomakielelle, jolloin opastettua kierrosta voivat seurata sekä kuulevat että viittomakieliset ihmiset. Opastus voidaan myös tulkata viitotuksi puheeksi. Opastuksen hinnan tulee olla sama kaikille asiakkaille kielestä riippumatta.

### Ymmärtäminen

Selkokielen periaatteiden tunteminen ja niiden hyödyntäminen esitteissä, seinäteksteissä ja muussa tiedottamisessa palvelee kaikkia asiakasryhmiä. Usein kuvat selventävät asian sisältöä ja helpottavat ymmärtämistä.



## Opastukset

Eri kohderyhmille soveltuvia opastuksia voi tehdä

- viittomakielellä
- viitotulla suomen tai ruotsin kielellä
- selkokielellä
- näkövammaisille ihmisille soveltuvana, esimerkiksi kuvailuopastuksena.

Näyttelyn opastus voidaan tarjota vierailijalle tavalliseen tapaan suullisesti yleiskielisenä. Opastus voidaan tarjota myös äänitteenä, jossa on kuvailtu myös näyttelyesineitä tai taideteoksia. Näyttelyjen ja museoiden oppaiden on hyvä hankkia koulutusta kuvailemisesta ja näkövammaisten ihmisten liikkumisen opastamisesta.

Selko-opastuksien erityisiä kohderyhmiä ovat esimerkiksi kehitysvammaiset ihmiset, maahanmuuttajat ja vanhukset. Ei kuitenkaan tarvitse kuulua mihinkään erityisryhmään, jotta ymmärtäisi selkokieltä: selkokieli sopii jokaiselle. Jos selko-opastuksia ei ole mahdollista järjestää säännöllisesti, niitä voi tarjota erikseen tilattaviksi.

Mahdollisuudesta tilata erilaisia opastuksia eri kohderyhmille tulee tiedottaa.

## Televisio ja radio

Televisio ja radio ovat jokaiselle saavutettavia, sillä niitä voi seurata kotona.

Siksi on erittäin tärkeää, että myös niiden ohjelmat ovat mahdollisimman helposti saavutettavia.

Yleisradion ohjelmien muokkaaminen kaikille saavutettaviksi tuo ohjelmille uusia katsojia ja kuuntelijoita yhä enemmän. Vammaiset tulisikin nähdä samanlaisena asiakasryhmänä kuin ruotsinkieliset, maahanmuuttajat tai saamelaiset.

Ohjelmien saavutettavuuden parantaminen voisi edetä parhaiten esimerkiksi Yleisradion, opetusministeriön ja Stakesin sekä ohjelmisto- ja laitevalmistajien ja sisällöntuottajien välisenä yhteistyönä.

Teknisten ratkaisujen lisäksi saavutettavuuden lisäämisessä on kyse myös koskettavista ja monipuolisista sisällöistä.

Digi-tv:n lisäpalveluiden kehittämisessä Yleisradio, opetusministeriö sekä liikenne- ja viestintäministeriö voivat selvittää keinoja, joilla voidaan hyödyntää uutta tekniikkaa ja näin palvella paremmin vammaisia ja viittomakielisiä ihmisiä.

### Näkeminen

Tekstityksen sijaan vieraskieliseen televisio-ohjelmaan tai elokuvaan voisi liittää suomenkielisen äänen. Tämä täydentää näkyvää kuvaa, ja näin näkövammaisen ihminen voi paremmin ymmärtää ohjelmaa.

Suomenkielisestä äänestä olisi hyötyä myös joillekin muille ihmisryhmille, esimerkiksi kehitysvammaisille. Sanallinen kuvailutulkkaus toisi kaikille vastaanottajille tarkoitetut ohjelmasisällöt myös näkövammaisten ulottuville.

### Kuuleminen

Tekstitys tai viittomakielisen kuvan liittäminen ohjelmaan ovat hyviä sovelluksia. Ne toisivat kaikille tarkoitetut ohjelmat myös kuurojen ja huonokuuloisten ihmisten ulottuville. Tekstityksen lisäksi voidaan pohtia mahdollisuutta lisätä viittomakielinen tulkkaus itse elokuvaan tai televisio-ohjelmaan: Tulkki voisi näkyä tv-ruudussa erillisessä ”tulkkiruudussa”.

Sekä televisiossa että radiossa taustääänet, musiikki ja ohjelmatunnukset peittävät usein alleen puheen. Erityisen suuri vaiva tämä on uutislähetyksissä, asia- ja urheiluohjelmissa, joissa toimittaja alkaa puhua jo ennen kuin tunnusmusiikki on päättynyt.

On tärkeää, että toteutetaan myös viittomakielisiä televisio-ohjelmia.

### Ymmärtäminen

Selkokieliä ohjelmia ei vielä ole televisiossa eikä radiossa. Selkokielinen ohjelma kuitenkin tavoittaisi hyvin toteutettuna kaikki väestöryhmät. Selkokieliä ohjelmia onkin saatava niin televisioon kuin radioonkin. Selko-ohjelmista tulee myös tiedottaa kohderyhmille.

Televisio-ohjelman selkokiehinen tekstitys voisi olla yksi mahdollisuus muokata muuten yleiskielellä toteutettua ohjelmaa saavutettavammaksi.

## **Saavutettavuus ja lapset ja nuoret**

Lasten ja nuorten oikeus leikkiin, virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin on tunnustettu ja yleisesti hyväksytty. Tämä on kirjattu esimerkiksi YK:n lasten oikeuksien yleissopimukseen. Lastenkulttuurin edistäminen on valittu yhdeksi opetusministeriön painopistealueeksi tuleville vuosille.

On tärkeää, että myös esimerkiksi vammaisen tai viittomakielinen lapsi tai nuori voi osallistua kulttuuritoimintaan sekä taiteen kokijana että sen tekijänä. Yhteiset kokemukset muiden ei-vammaisten lasten kanssa voivat myös kasvattaa vammaisen tai viittomakielisen lapsen itsetuntemusta ja vahvistaa hänen itsetuntoaan. Toisaalta vammaiset tai viittomakieliset lapset voivat lisätä olemassaolollaan ympäristönsä suvaitsevaisuutta.

Lapsille ja nuorille esteellinen ympäristö saattaa olla vielä vaikeampi kuin aikuisille. Mahdollisuus tutustua ennalta taiteen ja kulttuurin esityspaikkoihin parantaa erityisesti lasten mahdollisuutta osallistua.

Taide- ja kulttuurilaitosten tarjoamat työpajat ovat paikkoja, joissa voi kokeilla taiteen tekemistä innostavassa ilmapiirissä. Nuorison omien kulttuuritapahtumien, kuten musiikkifestivaalien saavutettavuus on tärkeää. Osallistumisen näihin on oltava mahdollista kaikille.

Vammaisen tai viittomakielisen lapsen tai nuoren on kuitenkin tärkeää saada jakaa kokemuksiaan myös toisten vammaisten tai viittomakielisten ihmisten kanssa. Vammaisten tai viittomakielisten omassa taideryhmässä voi etsiä omaa ilmaisukeinoaan. Päiväkodissa, koulussa ja erityisopetuksessa on tarjottava mahdollisuuksia taiteen tekemiseen.

On mahdollista tehdä vammaisille tai viittomakielisille lapsille tai nuorille saavutettavia mukautuksia tavanomaisesta ohjelmistosta. Tällaisia ovat esimerkiksi selkokielineen teatteri, eri tavoin tulkatut näyttelyopastukset tai viittomakieliset tai tukiviitotut televisio-ohjelmat. On myös erittäin suotavaa, että vammaisten tai viittomakielisten järjestöt huomioivat omassa kulttuuritoiminnassa lapset ja nuoret sekä heidän perheensä.

Jos henkilö on jo lapsena aloittanut taideharrastuksen, hänen on myöhemmin helpompi pyrkiä ja päästä taidealan koulutukseen. Parhaassa tapauksessa taiteen ja kulttuurin alalla toimivat vammaiset aikuiset tarjoavat vammaiselle lapselle tai nuorelle esikuvan.

Taide ja kulttuuri ovat väyliä myös muuhun yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

## **Miten valtio, kunnat ja Raha-automaattiyhdistys voivat edistää kulttuurin saavutettavuutta ja vammaisten kulttuuritoimintaa?**

Opetusministeriö

### Taide- ja kulttuurilaitokset

Opetusministeriö tekee alaisuudessaan olevien virastojen ja taide- ja kulttuurilaitosten kanssa tulossopimuksen.

Tämä tarkoittaa, että ministeriö sopii esimerkiksi valtion taidemuseon kanssa sen toiminnan tavoitteista ja määrärahojen käytöstä.

Tulossopimuksessa ministeriö voi edellyttää näiltä taide- ja kulttuurilaitoksilta saavutettavuuden huomioon ottamista.

Ministeriö voi myös pyytää selvityksen siitä, miten saavutettavuuden periaatteet täyttyvät niiden tarjoamissa kulttuuripalveluissa.

Suurin osa taidelaitoksista on kunnallisia, joten niihin opetusministeriö ei voi suoraan vaikuttaa.

Niille opetusministeriö voi kuitenkin jakaa tietoa saavutettavuudesta ja hyvistä käytännöistä, miten eri vammaisryhmät on otettu huomioon taidelaitosten toiminnassa.

Opetusministeriön tulee myös huolehtia oman toimintansa ja toimitilojensa saavutettavuudesta ja henkilöstönsä perehdyttämisestä saavutettavuuskysymyksiin.

#### Saavutettavuusneuvontaa kehitettävä

On luotava asiantuntijaverkosto, joka jakaa tietoa saavutettavuudesta koko maassa. Asiantuntijaverkosto voidaan luoda yhteistyössä esimerkiksi alueellisten taidetoimikuntien, kulttuurilaitosten, vammaisjärjestöjen ja kunnallisten vammaisneuvostojen kanssa.

Saavutettavuusneuvonnan tehtävänä tulee olla saavutettavuuteen liittyvän ohjemateriaalin tuottaminen ja koulutuksen järjestäminen.

Tulevaisuudessa kulttuuripalvelun tuottaja voi tilata saavutettavuusneuvonnasta arvioinnin siitä, kuinka palvelun saavutettavuutta voi parantaa

Jotta saavutettavuuteen liittyvä neuvontapalvelu ja asiantuntijaverkoston toiminta vakiintuisivat, opetusministeriön on tuettava niitä taloudellisesti.

#### Pysyvä asiantuntijaelin

Nykyisen Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan määräaika päättyy vuoden 2005 lopussa. Jatkossakin tarvitaan asiantuntijaelin, joka jatkaa yhteistyötä vammaisjärjestöjen, kulttuuritoimijoiden ja eri hallinnonalojen kesken. Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta tulisi asettaa jatkossa kolmivuotiskaudeksi kerrallaan.

Tulevaisuudessa asiantuntijaelimessä voisivat olla vammaisten lisäksi edustettuina myös muut erityisryhmät, kuten ikääntyneet ja maahanmuuttajat.

### Taidetoimikuntalaitos

Suomen taidetoimikuntalaitos koostuu taiteen keskustoimikunnasta, yhdeksästä taiteenalakohtaisesta valtion taidetoimikunnasta ja kolmestatoista alueellisesta taidetoimikunnasta. Toimikunnat myöntävät apurahoja ja avustuksia ammattitaiteilijoille, työryhmille ja yhteisöille.

Alueelliset taidetoimikunnat tukevat sekä taiteen harjoittamista että harrastustoimintaa. Niiden tehtäviin kuuluu myös läänintaiteilijoiden nimittäminen.

Alueelliset taidetoimikunnat voisivat jatkossa paneutua laajemmin kulttuurin saavutettavuuteen. Toimikunnat voisivat toimia alueillaan aloitteentekijöinä ja luoda tiiviit yhteydet kuntien vammaisneuvostoihin ja vammaisjärjestöihin sekä alueen kulttuuritoimijoihin.

Myös läänintaiteilijat voisivat olla mukana hankkeissa, jotka edistävät kulttuurin saavutettavuutta ja vammaisten omaa kulttuuritoimintaa.

Taidetoimikunnissa tulisi olla jäseninä henkilöitä, joilla on riittävä saavutettavuuteen ja vammaisuuteen liittyvä asiantuntemus.



Vammaisten oman  
taide- ja kulttuuritoiminnan edistäminen

Vammaisten tekemä taide on ensisijaisesti kulttuuritoimintaa samoin kuin muukin taide. Sillä ei välttämättä tarvitse olla terapeuttisia tai kasvatuksellisia tavoitteita.

Valtakunnallisen vammaisneuvoston vammaispoliittisessa ohjelmassa todetaan: ”Myös vammaisten oman taiteen asema on tunnustettava tasavertaisena muun taiteen kanssa. Sitä on tuettava samalla tavalla kuin kaikkia muitakin taiteen lajeja tuetaan.”

Vammaisuus ei useinkaan ole este taiteen alalla toimimiselle. Silti Suomessa vammaisia taiteilijoita on hyvin vähän.

Vasta nykyaika on tuonut esille vammaisuuden kysymyksiä myös taiteen kautta. Yleisö on voinut nähdä esimerkiksi liikuntavammaisia tanssijoina tai kehitysvammaisia kuvataiteen tekijöinä.

Vammaisten taiteilijoiden työlleen saama rahoitus on hajanaista ja määrärahat pieniä. Nyt opetusministeriö on ottanut vammaisten ja muiden erityisryhmien kulttuuritoiminnan tukemisen yhdeksi painopistealueekseen. Tästä huolimatta määräraha vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaan on pysynyt ennallaan, joten uusien yhteisöjen on ollut hankalaa päästä tuen piiriin.

Vammaiset ihmiset ovat harvoin taideoilla täysin yhdenvertaisia muun väestön kanssa.

Siksi on syytä harkita uusia toimenpiteitä,  
jotta vammaiset saisivat tukea taiteen tekemiseen.  
Ammattilaiset voivat hakea  
avustuksia ja apurahoja jo nyt.  
Jatkossa niitä voitaisiin antaa  
esimerkiksi vammaisten tavoitteelliselle  
ja laadukkaalle taiteen harrastustoiminnalle.

### Vammaiset ja taidekoulutus

Koulutuksen hankkiminen on erittäin  
tärkeää ihmiselle, joka haluaa  
työskennellä taiteen alalla.  
Tämä koskee myös vammaisia ja  
viittomakielisiä ihmisiä.

Vammaiset ihmisten tulee saada  
taiteen alueen koulutusta myös muualla  
kuin erityisoppilaitoksissa.  
Jo lapsena vammaisen ihmisen  
tulee päästä taiteen perusopetuksen piiriin.

Vammaisen hakija on otettava huomioon  
taidelaitosten pääsykokeiden järjestelyssä,  
jos tavanomaiset järjestelyt eivät sovellu hänelle.  
Kun pääsykoetta sovelletaan  
vammaisen hakijan toimintakyvyn mukaan,  
hänen todelliset taiteelliset kykynsä  
pääsevät esille.

Taidekoulutuksessa on myös oltava  
jokaiselle vammaiselle opiskelijalle  
riittävät tukipalvelut.

## Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle kuuluvat tukipalvelut, jotka takaavat tasavertaiset osallistumisen ja toiminnan mahdollisuudet. Vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla tuetaan vammaisten ihmisten osallistumista muun muassa kulttuuripalveluihin. Näitä palveluita ovat esimerkiksi kuljetuspalvelut, tulkkipalvelut ja henkilökohtaiset avustajat.

Kuljetuspalvelu on merkittävin vammaispalvelulain mukaisista palveluista. Vaikeavammaisilla ihmisillä, joiden on vaikea käyttää julkisia liikennevälineitä, on oikeus saada vähintään 18 vapaa-ajan matkaan kuukaudessa.

Esteettömän julkisen liikenteen lisääntyminen helpottaa vähitellen myös vaikeavammaisten ihmisten liikkumista. Silti kuljetuspalvelun matkamäärän lisääminen on tarpeen.

Vaikeavammaisen ihminen tarvitsee henkilökohtaista apua jokapäiväisessä elämässään. Riittävä apu lisää vammaisen ihmisen mahdollisuuksia osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa kulttuuritarjontaan ja -harrastuksiin.

Vapaa-ajan avustaja avustaa vammaista ihmistä kodin, opiskelun ja työn ulkopuolisessa elämässä. Vapaa-ajan avustajat ovat joissain tapauksissa ainoa mahdollisuus tukea taiteen ja kulttuurin harrastamista.

Vapaa-ajan avustajan palkkakuluihin on hankala saada riittävää korvausta, jos vammainen ihminen asuu laitoksessa tai muuten tuetusti. Palvelutalossa asuvalle ihmiselle myönnetään harvoin henkilökohtaista avustajaa, koska avustustarve kotona on ympärivuorokautisesti hoidettu. Kulttuuriin osallistuminen on kuitenkin yksi tavanomaisen elämän tapa osallistua tasavertaisesti yhteiskunnan toimintaan.

Matkoja ja avustajaa koskevan tuen puuttuminen sekä vaikeus saada tulkkipalvelua hankaloittavat ammattiin johtavaa taideaineiden opiskelua. Nämä tukimuodot olisi saatava kuntoon, jotta vammaisten opiskelu taiteenalan ammatteihin voisi toteutua.

#### Raha-automaattiyhdistys

Raha-automaattiyhdistys eli RAY myöntää vammaisjärjestöille avustuksia ja tukee erilaisia projekteja. Avustuksia on annettu myös erityisryhmille suunnatuille taide- ja kulttuuriprojekteille. Näissä projekteissa on esimerkiksi luotu taiteen avulla uudenlaista työtoimintaa tai kuntouttavaa toimintaa vaikeavammaisille.

Vammaisten kulttuuritoiminta pitäisi määrittää RAY:n avustusten piirissä kuntouttavaksi toiminnaksi. Näin sille voitaisiin myöntää RAY:n avustuksia.

Kulttuuritoiminnalla on kaikille ihmisille, myös vammaisille, voimaannuttava vaikutus. Voimaantuminen merkitsee kykyä osallistua yhteisöjen toimintaan ja toimia vastuullisesti ja tasa-arvoisesti yhteiskunnassamme.

Tärkeää olisi, jos RAY:n yleisavustuksia voitaisiin kohdentaa myös järjestöjen kulttuuritoiminnasta vastaavan henkilöstön palkkakuluihin.

Opetusministeriö puolestaan vastaisi sellaisten taide- ja kulttuuriprojektien tukemisesta, joiden ensisijaiset tavoitteet eivät ole kuntouttavia.

Kulttuuriala myös työllistää yhä enemmän ihmisiä. Näin ollen RAY:n projektiavustuksia voisivat saada jatkossa myös hankkeet, joissa taiteen ja kulttuurin avulla lisätään työllistymismahdollisuuksia.

## **Kunnalliset kulttuuripalvelut**

Kunnat tuottavat suuren osan kaikista kulttuuripalveluista. Näin ollen kunnilla on paljon mahdollisuuksia parantaa näiden palvelujen saavutettavuutta. Valtaosa edellä mainituista toimenpide-ehdotuksista koskettaa siis myös kunnallisia kulttuuripalveluja.

On tärkeää, että kunnat edellyttävät omien taide- ja kulttuurilaitoksiensa ottavan saavutettavuuden huomioon kaikessa toiminnassaan. Niiden tulisi myös hyödyntää paikallisten vammaisjärjestöjen asiantuntemusta kulttuurin saavutettavuudessa ja omien kulttuuripalvelujensa suunnittelussa.

Suomen Kuntaliiton tulisi levittää tietoa saavutettavuudesta ja hyvistä käytännöistä kuntiin.

Tiedottamisen lisäksi kunnissa tarvitaan poliittisia päätöksiä, jotta saavutettavuus tulee laajasti huomioiduksi. Tästä syystä tulisi tietoisesti nostaa esille saavutettavuusnäkökulma kunnallispolitiikassa. Myös poliittisissa linjanvedoissa, kulttuuritoimen suunnitelmissa ja kuntien vammaispoliittisissa ohjelmissa pitäisi ottaa saavutettavuus esille. Tämä vaatii määrätietoista yhteistyötä paikallisten vammaisjärjestöjen, poliittisten päättäjien ja kulttuuritoimijoiden välillä.

Kulttuuripalveluihin osallistumista varten kunnat voisivat antaa vammaisille ihmisille palveluseteleitä. Setelillä vammaisen ihminen voisi maksaa kulttuuriin osallistumisesta koituvia ylimääräisiä kustannuksia. Palvelusetelin arvon päättäisi kunta.

Vammaisnäkökulma tulisi ottaa huomioon myös silloin, kun valitaan jäsenet kulttuuri- ja vapaa-aikalautakuntiin.

## Toimikunnan jäsenet

Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan puheenjohtajana toimii Sari Salovaara Valtion taidemuseosta ja jäsenenä Ritva Granlund Kallion kirjastosta, Aini Kimpimäki sosiaali- ja terveysministeriöstä, Kalle Könkkölä Kynnys ry:stä, Marjatta Levanto (1.6.2004 saakka) ja Erica Othman Valtion taidemuseosta (1.6.2004 alkaen), Maisa Lovio (28.1.2004 saakka) ja Ditte Stürmer (28.1.2004 alkaen) Suomen Kuntaliitosta, Erkki Mäkiö Museovirastosta, Pertti Rajala Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymästä, Anne Sandberg-Majuri Näkövammaisten Keskusliitto ry:n edustajana, Mervi Tiensuu-Nylund opetusministeriöstä ja Helena Torboli Kuurojen Liitto ry:stä.

Varajäsenenä toimivat Ismo Helén Kynnys ry:stä, Ari Kurppa Invalidiliitosta/Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelusta, Harri Köykkälä Suomen Kansallisoopperasta, Tom Leidenius Förbundet Finlands Svenska Synskadade r.f.:n edustajana, Heikki Majava Suomen Kuurosokeat ry:stä, Mari Savolainen Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:stä ja Sanna Sepponen Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n edustajana.

Sihteereinä toimivat Eeva Jeronen opetusministeriöstä ja Outi Lindroos.

Mikäli haluat lisätietoja, ota yhteys toimikunnan sihteereihin. Heidän sähköpostiosoitteensa ovat

- [eeva.jeronen@minedu.fi](mailto:eeva.jeronen@minedu.fi)
- [outi.lindroos@helsinki.fi](mailto:outi.lindroos@helsinki.fi)